

einde die met andere lijsten uit dezelfde omgeving te kunnen controleeren; verder de gewone vragen naar geslacht, ouderdom, staat en beroep, terwijl mede zou moeten worden aangegeven het stadium, waarin de ziekte verkeert en of in hetzelfde gezin meer lijders onder behandeling zijn.

Ik zeide reeds, dat het resultaat van enquêtes onder de medici over het algemeen niet zeer bemoedigend is; daarom te meer wil ik de reden aangeven, waarom ik in dit geval een betere verwachting koester.

Er zijn 130 gezondheidscommissiën; nagenoeg 100 van deze zijn z.g. plattelandscommissiën, omvattende ieder een bevolking van minstens 40.000 inwoners en waarbinnen van 10 tot 15 artsen zijn gevestigd, die vrijwel zonder uitzondering allen aan deze commissie bekend zijn.

Vermoedelijk zullen er zeer weinig collega's zijn, die *met opzet* aan de commissie, waarbinnen zij ressorteeren, de gevraagde inlichtingen zullen onthouden, terwijl het niet zoo heel moeilijk zal zijn voor den voorzitter of een lid der commissie persoonlijk nogmaals aan te dringen op beantwoording wanneer, zooals bij andere enquêtes maar al te dikwijls, drukte of nonchalance de oorzaak zijn van niet voldoen aan een verzoek om inlichtingen.

Ik erken, dat voor de commissiën, die in groote plaatsen gevestigd zijn, de taak moeilijker zal wezen, doch in elk geval zou een overzicht over het platteland met de kleinere steden op zich zelf ook reeds van waarde zijn, en zullen toch in de groote plaatsen de meeste artsen hun medewerking wel willen verleen.

Ten slotte zal het cijfer der lijders altijd beneden de werkelijkheid blijven, doch bij het ontbreken van nagenoeg alles, wat betreft de topographie en de bijzondere invloeden op het ontstaan der tuberculose, waarop de boven geciteerde commissie de aandacht vestigt, zullen toch ook uit onvolledige opgaven nuttige wenken kunnen worden verkregen.

Juist in de handen der gezondheidscommissiën zal dit m. i. het geval kunnen zijn; door kennis met plaatselijke toestanden en verhoudingen zullen zij meermalen het ontbrekende kunnen aanvullen, hetgeen ondoenlijk is bij meer algemeene onderzoekingen. Wij hebben nu reeds in één provincie vernomen, dat verschillende leden en secretarissen genegen zijn hun kracht en werk aan zulk een taak te besteden, die eigenaardig behoort bij hetgeen aan de gezondheidscommissiën in het bijzonder door art. 27 der Gezondheidswet is opgedragen, namelijk: *een onderzoek naar den toestand der volksgezondheid binnen haren kring*; laten zij gezamenlijk en ieder voor zich de handen voor zulk een gewichtig doel ineen slaan!

Dr. G. W. BRUINSMA.

ZOGSECRETIE ZONDER ZWANGERSCHAP.

Zeër geachte Redactie!

In het nummer van 9 Sept. l.l. van dit *Tijdschrift* lezen wij in het overzicht van *The Lancet* n°. 4278 van uwen medewerker J. A. W.: „Door een reeks van fraaie proeven bewees STARLING, dat de prikkel, die in de graviditeit de aanleiding is tot de ontwikkeling der mammae, uitgaat van scheidkundige producten van den foetus, welke, in het bloed gekomen langs placen-

tairen weg, een anabolischen invloed hebben op de rudimentaire melkklier", Of dit nu werkelijk als een paal boven water staat, kan een oogenblik blijven rusten, maar zeker is, dat wij zonder „scheikundige producten van den foetus" nu en dan een zeer overvloedige zogsecretie waarnemen. Zoo had ik juist in mijn praktijk een „grossesse nerveuse", waar wel voor tweelingen zog was. Patiënte, een gehuwde moeder van 36 jaar, had 19 Dec. 1904 den eersten dag van haar laatste normale menstruatie en wilde 26 April van dit jaar onderzocht worden. Ik beweerde, dat er niets te doen was. „Maar dan die borsten, dokter!" merkte zij zeer ad rem op, want daar was al een boel te doen. Ik stelde voor, ze maar gauw weer in te pakken en er zooveel mogelijk af te blijven, daar zij er anders nog wel last van kon krijgen. Zij geloofde mij niet.

In Juni was er veel zog, dat zoo maar weg liep en met lapjes op de tepels, moest ik haar weer onderzoeken, om geen standjes te krijgen.

La même chose.

Eind Aug. was patiënte eindelijk overtuigd en droogt nu met een stuk watten op de mammae en zonder verdere handtastelijkheden al aardig op.

Als wij nu bij de proeven van STARLING eens dachten aan de manipulaties, welke de telkens zoo in verschillende mate ontwikkelde zogkliertjes van het konijn ten deel vielen en die heelemaal niet malsch waren, dan stonden wij eenvoudig voor een van oudsher bekend feit en konden voorhands de anabolische prikkels van een foetusextract gevoegelijk bewaard blijven voor die gevallen, waarbij simpele klinische observatie niet kinderlijk in den weg treedt. Die prikkels schijnen mij toch ook niet voldoende om andere feiten te verklaren. Zoo bijv. wat TARNIER zegt: „Le gonflement des seins disparaît souvent vers le quatrième ou le cinquième mois pour réparaître à la fin de la gestation. Chez quelques sujets, les seins, après s'être gonflés au début de la gestation, diminuent rapidement de volume et restent flasques jusqu'après l'accouchement".

Met dankzegging,

Uw Dienstvaardige

Dr. A. M. VAN DER WILLIGEN.

DE PRAKTISCHE OPLEIDING DER ARTSEN.

Waar uit de aanneming van het voorstel der Afdeeling Zeeuwsch-Vlaanderen is gebleken, dat volgens veler opvatting, de practische opleiding van den a. s. arts niet voldoende moet worden geacht, noodigt de commissie, benoemd om over dit voorstel, gecombineerd met dat van de Afdeeling Alfen en O. rapport uit te brengen, de leden der Maatschappij uit, de bezwaren, die bij hen tegen die praktische opleiding bestaan, aan haar kenbaar te maken en toe te zenden aan haren rapporteur. De commissie heeft zich in dezen een oordeel gevormd, doch zou volledigheidshalve gaarne het gevoelen van allen die belangstellen in dit onderwerp vernemen.

M. STRAUB, *Voorzitter.*

J. C. M. HARTMAN.

F. H. SCHREVE.

K. F. WENCKEBACH.

C. DEKKER, *Rapporteur.*

Bodegraven,
20 Sept. 1905.